

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Vniuersa Theologia Scholastica, Speculatiua, Practica

Ad methodum S. Thomæ, quatuor Tomis comprehensa

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1626

V. An & qua ratione Spiritus S. procedat à Patre & Filio, ac per Filium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72856](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72856)

ut possit libere Deum vere cognoscere, & recte amare. Et concludit. Sic, inquit, divina persona competit dari & esse donum. Et denique resp. ad 1. docet, non requiri uniuersum distinctionem inter dantem & donum. &c. Idem colligitur ex scriptura Genes. 15. v. 1. Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Quod ad totam S. Trinitatem pertinet. Item Ioann. 14. versu 23. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diligit eum, & ad eum ueniet, & mansionem apud eum faciemus. Et speciatim de Filio dicitur. Iai. 9. versu 6. paruulus natus est nobis, & Filius datus est nobis. Et Ioann. 3. v. 6. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, &c. Ratio colligitur ex dictis: quia & vnaquæque persona, sua est per identitatem, & Filius est Patris secundum originem; & creatura rationalis apta est habere vnamquamque personam, eaque frui, ac effectibus eius uti: nihil ergo deest, quo minus vnaquæque persona, & seipsam donet creature intelligenti, & Pater eidem donet suum Filium, qui ab ipso Patre procedit: etsi Filius Patrem donare non possit, quia Pater non est Filij secundum originem, sed è contrario Filius Patris: nec in diuinis vna persona alteram dare, aut mittere dicitur, nisi illa, à qua altera procedit, ut colligitur ex Augustino loc. cit. assert. 5. & pluribus dicitur dub. 8.

14 Addit Sanctus Thomas, etiam Patrem Filio donare essentiam suam, quia essentia est Patris per modum identitatis, iuxta Hilarium lib. 8. de Trinitate. circa medium, ubi docet, *Essentiam diuinam esse donum, quod Pater dat Filio.* Verum quia donum ac donatio proprie liberam voluntatem donantis requirunt, modus ille loquendi non videtur admodum proprius.

Ex quibus colligitur, *Doni* vocabulum, ut plurimum quidem esse notionale in diuinis; non solum prout propria quadam ratione Spiritus sancti proprium est, ut dictum, sed etiam quoties vna persona ab alia donari dicitur; siue quoties vna persona dicitur donum respectu alterius personæ dantis siue donantis; hoc enim nunquam, nisi secundum processionem & originem personæ datæ à persona dante, dicitur, ut ex Augustino vidimus, & recte S. Thomas cit. art. 1. Nihilominus tamen quatenus donum etiam dici potest ab eo dari, cuius est per identitatem, nulla scilicet facta distinctione inter donum & donantem, nomen doni etiam essentialiter in diuinis accipi potest, cum Deus, & tota Trinitas seipsam ad modum explicatum donet naturæ rationali.

15 Quod etiam sentit S. Thomas cit. q. 38. a. 1. ad 1. ubi docet, donum tripliciter esse dantis; primò per identitatem; & sic, inquit, *donum non distinguitur à dante, sed ab eo cui datur.* Secundo per modum peculiaris seu possessionis propriæ, quo sensu necesse est donum essentialiter distingui à dante, & sic donum Dei est aliquid creatum. Tertio modo dicitur hoc esse huius, per originem tantum. Et sic Filius est Patris, & Spiritus sanctus vtriusque. In quantum ergo, inquit, *donum hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur à dante personaliter, & est nomen personale.* Sentit ergo S. Thomas, prioribus duobus modis, non esse nomen personale, ut dictum.

Tom. I.

16 Assertio VII. Diuina persona ab æterno dicitur donum, licet ex tempore detur vel donetur. Ita Sanctus Thomas cit. quæst. 38. a. 1. ad 4. Rationem ipse assignat. *Quia donum, inquit, non dicitur ex eo, quod actu datur, sed in quantum habet aptitudinem, ut possit dari.* Quod non obstat, quo minus donum accipi possit in actu secundo; quo modo donum non magis ab æterno dicitur, quam Dominus, siue Creator, aut creatura, aut quam ipsa actualis datio siue donatio, quam in tempore fieri, docet etiam idem S. Thomas q. 43. a. 3. & nos infra dub. 8. Atque hæc de nominibus Spiritus sancti, nunc speciales quasdam difficultates, circa eandem personam, quæ magis rem ipsam concernunt, examinare necesse est.

D V B I V M V.

An Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio, ac per Filium.

S. Thomas q. 1. p. 36. art. 2. & 3.

Celebris est hæc controuersia cū græcis Schismaticis de processione Spiritus sancti à Filio, quam breuiter sequentibus assertionibus explicamus.

1 Assertio I. Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio. Ita S. Thomas cit. q. 36. a. 2. & Scholastici omnes cum Magistro in 1. d. 11. & est de fide, ut patebit. Nec est vlla controuersia de Patre; cum expresse habeatur in scriptura Ioann. 15. versu 26. *Cum autem uenerit Paraclitus, quem ego mittam uobis à Patre, Spiritum ueritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.*

De Filio solum, ut dictum, controuersia est cum recentioribus græcis, qui pertinaciter negant, Spiritum sanctum procedere à Filio: Cuius erroris primus assertor fuisse existimatur Theodoretus, sub Annū Christi CCCCXXX. dum adhuc Nestorianus esset, ut patet ex impugnatione nonianathematismi Concilij Alexandrini apud Cyrillum. Nouus autem deinde sub Annum Christi D. CCCLXX. suscitator eiusdem erroris, ac publici inde exorti Schismatis incensor fuit Dicitur, dum ambitiosus Constantinopolitanæ cathedræ inuasor, eam malis artibus contra Romani Pontificis iudicium tueretur; seditiosus denique restaurator eiusdem & propagator fuit sub Annum Christi ML. Michaël Cereularius Patriarcha itidem Constantinopolitanus; adeo ut in Ecclesia græca inde à quingentis amplius annis, communi & aperto iam Schismate, uigeat, ut videre est non solum apud Baronium Anno DCCCLVII. sed etiam apud Bellarminum lib. 2. de Christo cap. 21. Gregorium de Valentia q. 10. punct. 2. Vasquez disp. 146. qui eundem errorem accuratè refellunt.

2 Probatur assertio primò ex Scriptura, ex qua aperte hæc ueritas deducitur. Primus & illustris locus est Ioann. 16. versu 13. 14. 15. *Cum autem uenerit ille Spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quacunque audierit loquetur, & quæ uentura sunt annuntiabit uobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit uobis. Omnia quacunque habet Pater, mea*

Eee 2

sunt

sunt. Propterea dixi quia de meo accipiet, & annuntia-
bit vobis.

Ex quibus verbis duplex ad propositum sumitur argumentum. Primum, cum dicit Christus, Spiritum sanctum de suo, (nempe de eo, quod Christi est) accepturum id, quod Apostolis erat annuntiaturus; significans utique, Spiritum sanctum earum rerum scientiam, quas Apostolis sit nunciaturus, habere ab eo, quod Christi est, hoc autem aliter fieri non potest, quam accipiendo simul essentiam ab eo, quod Christi est: quia in diuinis reip̄a eadem est scientia Dei, quæ essentia Dei, & impossibile est, vt persona diuina ab aliquo habeat vel accipiat scientiam, nisi ab eodem etiam accipiat essentiam.

3 Illud verò de meo, nec potest significare solam per se essentiam; quia sicut de essentia per se, nulla persona procedit, cum nulla à parte rei sit inter personam procedentem & essentiam distinctio; ita ab ipsa etiam per se essentia diuina nulla persona accipit suum esse vel intelligere. Nec potest etiam directe significare personam Patris; non solum quia uocula *de meo*; tam in græco, quam latino textu absolute posita substantiuè accipitur; sed etiam quia nec verbis antecedentibus, imo nec in illa periodo immediate subsequētib; vlla sit Patris mentio, vt sub uocula *meo*, persona Patris subintelligi possit, aut debeat. Et insolentissimè aliqui diceret; Petrus me clarificabit, quia de meo accipiet; per uoculam *meo*, intelligendo Patrem; si Patris antea nullam fecisset mentionem. Multò minùs per uoculam *Meo*, intelligi potest humana natura Christi, quia ab hac utique nihil accipit persona diuina Spiritus sancti. Restat ergo, vt per uoculam *Meo*, intellexerit Christus, suum ipsius suppositum, seu quod idem est, Esse suum suppositale & personale. Ex quibus proinde verbis denique conuincitur, Spiritum sanctum à supposito ipsius Filij Dei, seu quod idem est, ab Esse eius suppositali scientiam & essentiam accipere; quod fieri non potest, nisi per processionem ab eodem supposito seu persona Filij Dei: quia in diuinis persona ab altera nihil accipere potest, nisi per processionem ab eadem, vt constat. Procedit ergo Spiritus sanctus à Filio.

4 Alterum argumentum sumitur ex illis verbis Christi ibidem. *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt.* Quæ propositio cum vniuersalis sit, nihil excipit, nisi quod ipsi termini eiusdem tacite excipiendum conuincunt; nimirum, vt quia salua nihilominus subsistere debet distinctio personarum inter Patrem, & Filium, quæ est per oppositas relationes Paternitatis & Filiationis, vt suo loco dictum, intelligantur omnia, quæcunque habet Pater, esse Filij eo solo excepto, quo Filio opponitur, seu quo ipse formaliter Pater est, quæ est ipsa relatio Paternitatis. Cum igitur per Spirationem Spiritus Sancti nec Patris persona constituatur, nec Filio opponatur, clarum est, ipsam etiam spirationem actiuam communem esse debere Filio.

5 Quod ipsum etiam conuincitur, ex verbis, quæ mox ibidem subiunguntur, *Propterea dixi,*

quia de meo accipiet. Ratio enim, cur Spiritus sanctus de eo, quod Filij est, accipiat scientiam suam, est, quia omnia quæcunque habet Pater, sunt filij: quæ ratio aptissime redditur, si virtutem & actum spirandi Filius à Patre, & communem cum Patre habeat; non autem si alia habeat communia, præter actum spirandi.

6 Secundus locus est Ioannis 17. vers. 9. *Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi; quia tui sunt, & mea omnia tua sunt: & clarificatus sum in eis.* Vbi similiter pronuntiat Filius, omnia quæ Patris sunt (eo solo scilicet excepto, quo Filius opponitur) etiam sua esse: Et ratio & Spiratio actiua Spiritus sancti Filij est. In quem sensum etiam in Concilio Florentino festinè dicitur: *Quoniam omnia quæ Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genus est.*

7 Tertio huc spectant duo loca, in quibus Christus promittit, se missurum Spiritum sanctum. Ioann. 15. vers. 26. *Cum autem uenerit Paracletus, quem ego mittam uobis à Patre, Spiritum ueritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.* Et Ioann. 16. vers. 7. *Expedit uobis, ut ego uadam. Si enim non abiero, Paracletus non ueniet ad uos: si autem abiero, mittam eum ad uos.* Nunquam autem in diuinis vna persona alteram mittere dicitur, nisi producens à se productam. Quare nec Filius Spiritum sanctum potuisset mittere, nisi ab eo procederet, vt inferius dub. 8. diceretur.

8 Quarto denique huc spectant ea loca Scripturæ, in quibus Spiritus sanctus dicitur Spiritus Christi, aut Filij; ad quem proinde dicit reale relationem, sicut Spiritus, siue amor, aut uoluntas, seu anima hominis ad ipsum hominem; talem autem relationem non diceret, nisi ab eo procederet: quia relationes eiusmodi inter diuinas personas non sunt, nisi secundum processionem, vt suo loco quæstion. tertia dictum. Talis autem locus est Rom. 8. vers. 9. *Ios autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus DEI habitat in uobis.* Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et mox vers. 11. *Qui suscitauit IESUM Christum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra, propter inhabitantem Spiritum eius in uobis.* Item Galat. 4. vers. 6. *Quoniam autem estis filij, misit Deus Spiritum Filij sui in corda uestra, clamantem Abba Pater.* Et Hebr. 1. vers. 10. *De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt Propheta, qui de futura in uobis gratia prophetauerunt, scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi, prænuntians eas quæ in Christo sunt passionis, & posteriores glorias.* Vbi Spiritus suggerens Prophetis ea, quæ circa Christum euentura essent, uocatur Spiritus Christi. Nonnulli etiam ad hunc modum explicant illud 2. Thessal. 2. v. 8. *Quem Dominus Iesus interficiet Spiritu oris eius, &c.*

9 Secundo probatur eadem ueritas ex definitione, & Symbolis Ecclesiæ. Comprobata enim hæc ueritas fuit in Concilio Ephesino tom. 1. c. 14. ubi dånato Theodoro, recipitur epistola Cyrilli,

(que

(quæ est decima inter eius epistolas) in qua apertè dicitur, Spiritus veritatis nominatur; & est Christus Veritas, & effunditur ab eo, sicut & ex Deo Patre. Noua editio eiusdem Concilij Ephesini, ex veriore Peltani sic habet. Sed & perinde quoque ab illo, atque à DEO Patre procedit. Idem factum est postea in Concilio Chalcedonensi action. 5. & 6. vbi etiam in gratiam receptus est Theodoretus, cum suum errorem retractasset. His accedunt VI. Synodus action. 17. & VII. Synodus act. 7. & Concilium Lateranense sub Innocentio III. præsentibus græcis & latinis, & Concilium Lugdunense sub Gregorio X. vt refertur. cap. 1. de Summ. Trinitat. & fid. Cathol. & denique Concilium Florentinum sess. 6. & 7. Omitto Concilia Provincialia, præsertim Toletana complura, speciatim IV.

Huc imprimis etiam spectat Symbolum Athanasij; quod recentiores Græci cum Valentino Gentili, eiusque asseclis Trinitarijs, immeritò negant Athanasij esse: cum & Gregorius Nazianzenus orat. 21. de laudibus Athanasij testetur, eum edidisse perfectam fidei confessionem, quam totus occidentis & orientis veneratur: & Sanctus Augustinus in psalmum 120. nomine Athanasij integrum versum huius Symboli recitet: sed & tacito Athanasij nomine sententijs eiusdem Symboli vtatur lib. quinto de Trinitat. cap. 8. & epistol. 174. & in Enchiridio capit. 36. Verba Symboli sic habent: Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec genitus, sed procedens. Hac vero additione deprauatam fuisse idem Symbolum, tam perspicua Græcorum calumnia est, quam paucum vilo indicio antiquioris exemplaris eam possunt comprobare.

Huc spectat etiam Symbolum Nicænum, prout dudum ante annos plus quingentos, legitima autoritate, ad græci palam iam grassantis Schismatis publicam detestationem, publicè in tota Ecclesia Latina decantari cepit, addita ad versum illum, Qui ex Patre procedit, particula, Filioque. Cum quo additamento etiam receptum fuit in Concilio Toletano VIII. & Synodo VII. action. 7. licet quando, vel à quo Pontifice primum hæc additio communiter, & totius Ecclesiæ latinæ autoritate sit facta, non satis constat: Manuel Caleca quidem lib. 4. contra græcos id Damasô Pontifici tribuit; quod negat Bellarminus lib. secundo de CHRISTO capit. 21. Hoc certum, frustra hanc additionem calumniari græcos; cum etiam Concilium Constantinopolitanum I. ad illa verba eiusdem Nicæni Symboli, Et in Spiritum sanctum, addiderit, Dominum viuificantem, qui ex Patre procedit: sicut & Concilium Chalcedonense postmodum in Symbolo suo, & addidit quædam, & detraxit. Sed & per se liquidum est, in Ecclesia quouis tempore autoritatem ac potestatem esse, Symbolum fidei, pro ratione emergentium hæreseon, ac præsentis cuiusque temporis necessitate, explicatius edendi; nulla quidem antiquæ fidei immutatione facta, sed adhibita luculentiore explicatione, vt cum S. Thoma 2. 2. q. 1. a. 10. de fide docemus q. 1. dub. 8.

Quamquam nec post exortum quidem græcorum Schisma Latini græcos, etiam in communionem receptos, cogere soliti sunt ad hanc additionem Symboli inferendam, vt notauit Caleca cit. li. 4. cont. græcos pa. 309. cum olim tempore Caroli Magni Leo III. Pontifex, qui præfuit circa Annum Christi DCCC. etiam lamina argentea Symbolum inscribi & insculpi sine vlla additione curauerit, vt notauit Baronius tomo 10. Anno Christi 883.

Tertio probatur eadem veritas ex antiquis Patribus. Et quidem de latinis vix vlla est controversia. Aperte Tertullianus lib. cont. Praxeam, non longè ab initio: Tertius, inquit, est Spiritus à DEO (Patre) & Filio, sicut tertius à radice, fructus ex fructu, & tertius à fonte, vium ex flumine; & tertius à sole, apex ex radio. Hilarius lib. 2. de Trinitat. prope finem: Spiritum sanctum de Patre & Filio authoribus esse constituendum est. Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto cap. 10. Spiritus sanctus, cum procedit à Patre & Filio, non separatur à Patre, non separatur à Filio. Augustinus lib. 4. de Trinitat. cap. 20. Nec possumus dicere, quod Spiritus sanctus à Filio non procedat: neque enim frustra idem Spiritus, & Pater, & Filius Spiritus dicitur. Et infra. Qui ergo à Patre procedit & Filio, ad eum refertur, à quo natus est. Filium. Et lib. 15. de Trinitat. cap. 26. Sicut habet Pater in semetipso, vt de illo procedat Filius, sic dedit Filio, vt de illo procedat Spiritus sanctus. Leo I. epistol. 91. seu 95. Alius est, qui genitus, alius qui genitus est, alius qui de utroque procedit. Prosper lib. de vita contemplatiua: Spiritus sanctus ex Patre Filioque procedit. Item habet Fulgentius lib. de fid. ad Petrum cap. 2. Boëtius lib. 1. de Trinitat. cap. 12. Gregorius lib. 1. Moral. cap. & lib. 2. Dialog. cap. vlt. Omitto recentiores.

Ex græcis eandem veritatem aperte docent quæ plures. Inprimis Athanasius serm. 4. cont. Arianos: Non enim, inquit, tria principia, aut tres Patres introducimus, sicut Marcionista; cum non tres soles ad comparationem adducamus, sed vnicum solem (Patrem) eiusque splendorem (Filium) & ex utroque lucem procedentem; his verbis utique Spiritum sanctum intelligens. Et in epist. ad Serapionem: Mandat Apollolus, hæreticum hominem post vnam, aut alteram correptionem deuota: etiamsi quos videns cum Helia volantes per aëra, & cum Petro & Moyse seco pede calcantes maria, nisi Spiritum sanctum profiteantur Deum essentialiter ex DEO Filio existentem, vt nos profiteamur, eos non recipias.

Basilius lib. 3. cont. Eunomium circa princip. Cur necesse est, si dignitate & ordine tertius est Spiritus, natura quoque ipsum tertium esse: dignitate namque ipsum secundum à Filio, cum ab ipso esse habeat, & omnino ab illa causa dependeat, pietatis ratio tradit. Quæ verba cum in Concilio Florentino sess. 20. græci exciperent, non in omnibus codicibus haberi (vti nec in editione Basiliensi Anni 1551. leguntur) latini tamè Codicem peruetustum ante annos sexcentos, manu scriptum protulerunt, in quo ea continentur.

Epiphanius hæresi 69. de Spiritu sancto ait: Ex Patre procedens, & de Filio accipiens. Et in Anchorato, dicit, Spiritum sanctum esse ex Filio; &

iterum, esse ex Patre & Filio, & ab utroq. Quae adeo perspicua sunt, vt nulla possint tergiversatione eludi.

16 Chrysofomus tom. 5. homil. 1. de symbolo, iste est Spiritus de Patre & Filio procedens. Et homil. 2. Spiritum sanctum dicimus Patri & Filio coequalem, & procedentem de Patre & Filio.

Gregorius Nyssenus lib. ad Ablatium, quod non oporteat tres Deos dicere: Eam quae circa causam & causatum consideratur, differentiam non negamus; per quod solum alterum ab altero discerni deprehendimus: nimirum quod credimus, aliud quidem causam esse, aliud ex causa, & ex eo, quod ex causa est. Et rursus, inquit, aliam differentiam consideramus. Nam aliud quidem continetur, & sine medio ex primo est. Aliud verò per id, quod immediate ex continetur est. His utriusque verbis tres personas diuinas denotans.

17 Cyrillus Alexandrinus lib. 13. Thesauri capit. 2. Ex Filio naturaliter & substantialiter Spiritum sanctum, sicut ex Patre, provenire credimus. Similia habet lib. 11. in Ioann. cap. 1. & 25. & lib. 12. cap. 56. & lib. 5. 6. 7. dialogorum de Trinit. & in epistola ad Nestorium, & lib. de recta fide ad Theodosium.

Item Didymus lib. 2. de Spiritu sancto apud Hieronymum tom. 6. De Spiritu sancto veritatis, inquit, qui à Patre mittitur, & sit Paracletus, saluator, qui & Veritas, ait: Non enim loquetur à semetipso; hoc est, non sine me, & sine meo & Patris arbitrio: quia inseparabilis à mea & Patris est voluntate. Quia non ex se est, sed ex Patre, & me est: hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur, à Patre & me illi est. Et paulo post: Spiritus sanctus, qui est Spiritus veritatis, Spiritusque sapientiae, non potest Filio loquente audire, quae nescit: cum hoc ipsum sit, quod profertur à filio, id est, procedens à Veritate, Consolator manans de Consolatore, Deus & Deo, Spiritus veritatis procedens.

18 Denique Metaphrastes etiamnum sub Annum Christi DCCCL. in vita Dionysij Arcopagita: Ascendit, inquit, meus Christus in caelum; & ad paternam sedem reuertitur, & Spiritum, qui ex ipso procedit, mittit discipulis. Omitto alios, qui alijs æquipollentibus verbis idem variè tradiderunt, vt ex parte dicetur assert. 3.

Tertio probatur optimis duabus rationibus S. Thomae hic q. 37. a. 2. Prima est; quia alias Spiritus sanctus non distingueretur à Filio, vt fuitus dicitur dub. seq. Secunda. Quia in nobis etiam amor necessario procedit ex Verbo ac notitia præuia; sicut enim nihil est volitum nisi cognitum, ita nihil amatur, nisi præuia notitia & Verbo amati: Cam ergo Spiritus sanctus procedat per modum amoris, vt dictum, necessario etiam procedet à Verbo seu Filio. Præterea cum recentiores græci concedant, Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, negare non possunt, aliquo modo procedere etiam à Filio, eum semper id, quod ab alio per aliquid procedit, ab hoc ipso procedere recte dicatur; vt à riuo, quod à fonte, per riuum; à radice, seu ramo, quod ab arbore, per radicem aut ramum; à calore, quod per calorem ab igne procedit, &c. Sicut è contrario etiam id quod est principium principij, est etiã principium eius, quod ex secundo principio oritur.

Denique his accedit morale argumentum à diuino iudicio desumptum. Etenim multi notari, post factum à græcis Schisma, Deum vindicem publice poenas à græcis sepepeteri cepisse; ita vt ex eo tempore res illorum semper deterius haberent, donec tandem Anno Domini M. CCCC. LII. die 28. Maij postridie Pentecostes, quasi ad vindicandam iniuriam Spiritui sancto illatam, Imperium illorum, ipso Imperatore occiso, & Constantinopoli à Turcis capta, penitus extinctum, est eisque acerbissimum seruitutis iugum impostum, quo etiamnum premuntur.

Neque vero vllius momenti sunt quae in contrarium obijciuntur à Græcis; & facile soluantur apud citatos; speciatim apud Gregorium de Valentia cit. q. 10. punct. 2. Summa est I. Ioan. 15. v. 26. Spiritus sanctus dicitur procedere à Patre, sed non negatur procedere à Filio. II. In Concilio Ephesino lectum quidem fuit Symbolum Nestorianum, vna cum refutatione anathematum Cyrilli; sed neutrum probatum; alias pariter etiam probatum illic fuisset, Spiritum sanctum, nec procedere per Filium. Approbata potius illic & in pluribus deinceps Concilijs fuit, epistola Cyrilli, contra Nestorium, vt dictum. III. In Concilio Constantinopolitano I. additum fuit quidem Symbolo Nicæno, Spiritum sanctum procedere à Patre, quia hoc solum cum Macedonianis controuersum fuit: sed non fuit dictum, à solo Patre, vt falsissime Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in sua Censura Confess. protestantium cap. 1. dixit. IV. Nullus ex Patribus antiquioribus etiam græcis, proferri potest, qui diserte, aut reipsa negauerit, Spiritum sanctum à Filio procedere; licet de modo loquendi nonnulli postea dubitauerint, vt dicetur assert. 3.

Assertio II. Spiritus sanctus procedit immediate à Patre & Filio, à Patre tamen simul etiammediate, diuersa ratione. Ita S. Thomas q. 36. a. 3. ad 1. ex communi. Probatur & declaratur. Quia vterque in se formaliter habet virtutem spirandi, qua nullo alio medio interueniente, per ipsum actum amoris spirat. Pater tamen etiam, quia communicauit virtutem spirandi Filio, ideo dum Filius spirat, etiam ipse mediate spirare dicitur per Filium. Et eandem ob causam S. Thomas cit. art. 3. ad 2. notauit, quandoque dici Spiritum sanctum principaliter procedere à Patre; imo Bonauentura in 1. d. 12. q. 21. & Marsilius in 1. q. 15. art. 2. etiam vtuntur vobula *principalis*. Sed eiusmodi locutiones, praesertim in comparatiuo, non sunt extendendae, ad vitandum erroris periculum; ne ipsarum spirandi in vtroque inaequalis existimetur, vt recte Vasquez eodem articulo 3. & alij, in bono.

Assertio III. Recte etiam dicitur Spiritus sanctus procedere à Patre per Filium. Ita Sanctus Thomas quaest. 36. articulo 3. ex communi. eodemque modo non raro S. Patres Latini, & sapius Græci loquuntur; vt videre est apud citatos. Ratio est. Quia hoc modo loquendi significatur in primis Spiritus sancti à Patre processio mediata, quam antea exposuimus, vt recte Gregorius de Valentia quaest. 10. punct. 4. quanquam

simul

simul etiam alter processionis modus à Patre non negatur, imo hoc etiam sensu sub iisdem verbis simul subintelligi potest, quod Pater non solus, nec absque Filio, sed vna cum Filio virtutem spirandi ab eodem Patre habente, spiret Spiritum sanctum. Sicut dicere solemus, ignem producere ignem per calorem; quod tamen multi Philosophi sic accipiunt, ut nihilominus præter concursum illum quasi mediatum, per calorem, ipse etiam ignis sua forma substantiali immediatè influat ad substantiam ignis producendam. In quem sensum etiam in Concilio Florentino sess. vlt. dicitur. *Declarantes, quod id, quod SS. Doctores & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium substantiæ Spiritus sancti, sicut & Patrem.*

Quare antiquiores Patres promiscuè utroque modo loquendi vsi sunt; & Theodoretus dum negat Spiritum sanctum procedere à Filio, negavit etiam procedere per Filium. Quamquam nunc recentiores Græci, cum concedant Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, negant tamen procedere à Filio. Quod etiam cernitur in Damasceno lib. 1. de fid. cap. 11. vbi negat, Spiritum sanctum ex Filio esse: cum tamen interim fateatur, eum procedere per Filium; etsi non ita, ut vocula, *Per*, causam denotet. Quam ob causam etiam S. Thomas hic quæst. 36. art. 2. ad 3. & quæst. 10. de potent. art. 4. alijque nonnulli Scholastici, reijciunt hac in re Damascenum, velut Græcorum errorem securum. Sed verius videtur, quod docent Suarez lib. 10. cap. 1. num. 13. & Vasquez disp. 146. cap. 7. cum Bessarione orat. de process. Spir. sancti cap. 7. & Concilio Florentino sess. vlt. in literis vniõnis, ideo negasse aliquos Patres Græcos, & in his Damascenum loc. cit. Spiritum esse à Filio, quia putarunt, duas has particulas *à*, & *ex*, denotare rationem primi principij; itaque ne duo prima principia constituerentur, cum Filius sit principium de principio, dixerunt, Spiritum sanctum esse ex Patre per Filium; non à Filio, &c. Eodemque sensu *Causa* nomen (pro primo scilicet principio, seu authore) accepisse Damascenum, uti & Maximum in epist. ad Marinum probabiliter credi potest, ut videre est apud Vasquez ibidem; qui eodem etiam sensu in bonam partem accipere & explicare conatur. Theophylactum & Euthymium; quod tamen non concedit Suarez loco citato.

Quod autem recentiores Græci dicunt, Spiritum sanctum solum dici per Filium à Patre procedere, 1. ut exprimat alter terminus relationis, quam significat nomen Patris. 2. ut significetur, Filium & Spiritum sanctum esse consubstantiales. 3. ut significetur, à Patre non solum Spiritum sanctum, sed etiam Filium procedere, ut illud per Filium tantundem valeat, ac si dicitur, cum Filio; planè friuolum & insulsum est, & rectè refellitur à Bessarione in Concilio Florentino, & à Gregorio de Valentia cit. quæst. 10. punct. 2. Quia hac ratione pariter dici posset, Filium procedere à Spiratore, (intellige Patrem) vel etiam à Patre,

per Spiritum sanctum: quod plane est absurdum.

Plura videri possunt apud citatos, & alios, qui dudum hunc errorem Græcorum refutarunt, in quibus sunt etiam Anselmus lib. de process. Spiritus sancti, Magister & Scholastici in 1. sent. dist. 11. Sanctus Thomas opusc. de erroribus Græcorum, & quæst. 10. de potent. art. 4. & 5. item Emmanuel Caleca auctor grauissimus recens Ingolstadtij editus Anno M. DC. VIII. Bessarion Cardinalis in varijs lucubrationibus, præsertim orat. quæ inter Acta Concilij Florentini habetur, Gennadius Patriarcha Apolog. pro Concilio Florentino, Hugo Ætherianus de process. Spiritus sancti tom. 9. Biblioth. SS. Patrum. Humbertus Cardinalis, duobus tractatibus contra Græcos, tom. 6. antiq. lect. Canisij, & ad calcem tomi XI. Baronij, Leo IX. epist. cont. Michaëlem Constantinopolitanum, & ipsum in primis Concilium Florentinum.

DVBIVM VI.

An Spiritus sanctus distinguatur à Filio, si ab eo non procederet.

S. Thom. 1. p. q. 36. art. 2.

Res sunt hac de re Doctorum sententiæ. Prima est affirmatiua; quæ simpliciter docet, fore nihilominus distinctas personas; quam tuentur Henricus quodlib. 5. quæst. 9. & Scotus in 1. d. 11. quæst. 2. Fundamentum potissimum est, quia re ipsa nunc Filius distinguitur à Spiritu sancto per Filiationem, per quam in Esse talis personæ constituitur: maneret autem tunc non minus Filius, quam nunc est: Ergo Filius distingueretur à Spiritu sancto, etiamsi ab eo non procederet.

Secunda sententiæ, & quidem communis Theologorum, est simpliciter negatiua. Ita enim docent Sanctus Thomas 4. cont. gent. cap. 24. & de potentia quæst. 10. artic. 4. & hic quæst. 36. art. 2. Caietanus, Torres, Zumel, & recentiores Thomistæ ibidem, Bouauentura in 1. d. 11. quæst. 1. Agidius d. 11. art. 1. quæst. 3. Heruæus quæst. 1. Durandus dist. 11. quæst. 2. Capreolus quæst. 1. artic. 1. Marsilius in 1. q. 15. Ferratiensis cont. gent. loc. cit. item Gregorius de Valentia quæst. 10. punct. 3. Molina quæst. 36. artic. 2. disput. 3. Suarez lib. 10. cap. 2. Vasquez disp. 148. è quibus etiam Thomistæ recentiores quidam contrariam sententiæ temerariam & in fide periculosam censent; tametsi Vasquez cap. 3. eam censuram æquo rigidiorem censeat, ratus sententiæ Henrici & Scoti nihil periculi habere in fide.

Tertia sententiæ est media, quam tradit Aureolus in 1. d. 11. quæst. 1. art. 3. vbi docet, quod etsi Spiritus sanctus non procederet à Filio, adhuc tamen ab eo non quidem personaliter, sed realiter distingueretur.

Ceterum pro resolutione huius dubitationis, obseruandum est triplici sensu eam posse proponi, Primo; ut non obstantè vlla hypothèsi, suppo-